

УДК 323.2

І. А. Сазонець,
д. е. н., професор, директор науково-дослідного інституту,
ВНПЗ "Дніпровський гуманітарний університет"
 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8032-3675>
О. І. Ханіна,
к. мед. н., докторант кафедри публічного управління та землеустрою,
Класичного приватного університету
 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8738-0805>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.2.183

РОЗВИТОК МЕДИЧНОГО ВОЛОНТЕРСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

I. Sazonets,
 Doctor of Economic Sciences, Professor, Director of the Research Institute, Dnieper Humanities University
O. Khanina,
 PhD in Medical Sciences, Doctoral student of the Department of Public Administration
 and land Management, Classical private university

DEVELOPMENT OF MEDICAL VOLUNTEERING IN THE CONDITIONS MARTIAL LAW

Визначено, що медичне волонтерство активно розвивається у військовий час. Медичні волонтери співпрацюють із територіальними центрами соціального обслуговування одиноких громадян та людей похилого віку. Однак, основна діяльність волонтерів в Україні пов'язана із допомогою бійцям ВСУ та мирним громадянам, що постраждали внаслідок бойових дій. Найбільш поширеними видами медичної волонтерської діяльності для цивільного населення на теперішній час є: допомога в гуманітарних штабах; навчання для людей; допомога в центрах для переселенців; допомога для евакуйованих, безкоштовні медичні консультації.

Для бійців ВСУ, що отримали поранення, осіб, які зазнали шкоди здоров'ю розвиваються такі форми медичного волонтерства як: клініки охорони здоров'я; хірургічні польові госпіталі; тренування з метою недопущення масових жертв при застосуванні хімічної, біологічної, ядерної зброї; хірургічна підтримка волонтерами в період гострого попиту на спеціалізовану хірургію; постачання медичного приладдя та обладнання в зону бойових дій та на території, що до них прилягають.

It was determined that one of the most common types of volunteering, which is comprehensively supported and regulated by the state, is medical volunteering. Medical volunteering is a voluntary activity in the field of health care, which includes the following areas: assistance to medical personnel in hospitals, preventive work with the population, free consultations of doctors, conducting free medical examinations of the population. In Ukraine, during hostilities, medical volunteering took on a new color: medical volunteers went to the front lines during vacations or unpaid time off to treat illnesses that did not have the character of a combat injury.

It has been proven that medical volunteering actively develops in wartime. The main activity of volunteers in Ukraine is related to helping the soldiers of the Ukrainian Armed Forces and civilians who suffered as a result of hostilities. Currently, the most common types of medical volunteering for the civilian population are: assistance in humanitarian headquarters; training for people; assistance in centers for displaced persons; assistance for evacuees. Not all resettled people intend to live in special centers. This creates the need to open separate volunteer points; free medical consultations.

It has been established that for the soldiers of the Ukrainian Armed Forces who were injured, persons who suffered health damage as a result of hostilities and need medical assistance and at the same time are in the immediate vicinity of the combat zone, such forms of medical volunteering are rapidly developing in our country as: health clinics that provide primary health care to people who have been displaced by the conflict; surgical field hospitals, staffed by surgeons who specialize in the treatment of war-wounded and limb reconstruction; training aimed at preventing mass casualties when using chemical, biological, and nuclear weapons; surgical support by volunteers during the period of meeting the acute demand for specialized surgery for people injured on the front line; supply of medical supplies and equipment to the combat zone and the territories adjacent to them.

Ключові слова: медичне волонтерство, ЗСУ, допомога, бойові дії, цивільне населення, види.
Key words: medical volunteering, Armed Forces, aid, hostilities, civilian population, species.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Одним з найбільш поширених видів волонтерської діяльності, який всебічно підтримується та регулюється державою є медичне волонтерство. Медичне волонтерство — це добровільна діяльність у сфері охорони здоров'я, що включає такі напрями: допомогу медичному персоналу в лікарнях, профілактичну роботу з населенням, безкоштовні консультації лікарів, проведення безкоштовних медичних оглядів населення. В Україні під час проведення бойових дій медичне волонтерство отримало нове забарвлення: медики-волонтери виїжджали на передову під час відпусток чи неоплачуваних відгулів для лікування хвороб, що не мали характеру бойової травми [1].

В теперішній час в Україні мільйони людей залишили свої домівки та подорожують на великі відстані без їжі, води чи доступу до медичної допомоги. Волонтери на місцях, надають безпосередню медичну допомогу, навчають та підтримують людей в Україні. На сьогоднішній день Україна стала найбільшою службою реагування на надзвичайні ситуації. Велика кількість лікарів, медсестер, хірургів і парамедиків були направлені для надання життєво необхідної медичної допомоги. Лікарі оперативного прибувають у зону конфлікту і надають допомогу на місці. Зі зміною ситуації змінюються і форми роботи військових лікарів та лікарів - волонтерів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

В сфері соціально-економічних досліджень та досліджень з проблем державного управління незначна кількість авторів приділила увагу проблемам розвитку медичного волонтерства, а особливо в умовах воєнного стану. Слід виділити напрацювання окремих авторів, зокрема Сазонця І.Л., Вівсянника О.М., Баб'як О.В. щодо інституційних засад волонтерства [5], Тесленко Т.В., щодо формування системи волонтерства в Україні [6], дослідження соціальних основ становлення волонтерства в Україні Горінова П.В. та Драпушко Р.Г. [1]. Крім того в дослідженні ми спиралися на власні напрацювання в сфері медичного волонтерства [8, 9, 10].

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Спираючись на попередні власні напрацювання форм та методів державного регулювання волонтерської діяльності, тенденцій розвитку медичного волонтерства в Україні, нами було поставлено мету дослідження — визначити тенденції розвитку медичного волонтерства в Україні в період воєнного стану. Такий підхід був пов'язаний з великою практичною значущістю цього питання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

В Україні на теперішній час відбувається військовий конфлікт, який призвів до активного розвитку волонтерської діяльності в цілому та медичного волонтерства зокрема. Крім безпосередньої діяльності в зоні бойових дій, медичні волонтери в Україні активно співпрацюють із територіальними центрами соціального обслуговування одиноких громадян та людей похилого віку, які діють при Управліннях праці та соціального захисту населення. Волонтери допомагають працівникам центрів у виконанні їх функціональних обов'язків, здійснюючи надання таких послуг: догляд; підтримання належних умов проживання; паліативний/хоспісний догляд; реабілітація, соціальна профілактика; соціальний супровід/патронаж [1].

Однак, основна діяльність волонтерів в Україні в сучасних умовах пов'язана із допомогою бійцям ВСУ та мирним громадянам, що постраждали внаслідок бойових дій. Найбільш поширеними видами медичної волонтерської діяльності для цивільного населення на теперішній час є:

допомога в гуманітарних штабах. Гуманітарні штаби тісно співпрацюють з органами місцевого самоврядування та центральними органами державної влади, що проводять загальну політику, що дислокації та функцій гуманітарних штабів. Багато місцевих штабів отримують лікарські засоби, медичне обладнання, санітарно-гігієнічні матеріали, які необхідно сортувати, відбирати, розподіляти фахівцям з медичною освітою;

навчання для людей. Під час проведення бойових дій, вимушеного переселення населення країни піддається великій кількості ризиків. Не завжди поряд з людиною є професійний лікар. Саме тому отримання

базових навичок, знань та умінь з медичної допомоги є важливим чинником збереження здоров'я. Організація медичних курсів з первинної допомоги, практичних, теоретичних занять для різних категорій громадян є важливим напрямом медичної волонтерської діяльності в умовах військової агресії;

допомога в центрах для переселенців. Сучасні центри для переселенців, які здебільшого створюються та керуються місцевою владою мають всі належні умови для перебування людей в період довгого часу. Особи, що знаходяться в таких центрах потребують медико-соціальної реабілітації у зв'язку з тим, що вони відірвані від звичайного способу життя та знаходились певний час рядом з зоною бойових дій. Дуже часто в таких центрах мешкають переважно літні люди, що робить центри місцем, в яких з більшою часткою вірогідності мешканці потребують медичної допомоги. Присутність медичних працівників є обов'язковою в таких центрах. Оскільки місцева влада не завжди має кошти на забезпечення цілодобової медичної допомоги, вона активно співпрацює з волонтерами та волонтерськими організаціями в плані забезпечення медичної допомоги;

допомога для евакуйованих. Не всі переселенці мають намір проживати в спеціальних Центрах. В великих містах України є значна кількість переміщених осіб, які проживають у родичів, або у знайомих в окремому житлі. Для такої категорії громадян потрібно також організувати первинну медичну допомогу у місцях їх великої концентрації, наприклад: на вокзалах, автостанція, пунктах волонтерської допомоги, гуманітарних штабах;

безкоштовні медичні консультації. Велика кількість українських громадян — як ті, що проживають на території України, так і ті, що покинули країну потребують медичної допомоги, але не можуть оперативної її отримати. Безумовно, останнім часом телемедицина, яка активно розвивається розширює можливості лікарняних закладів надавати такі консультації, але все ж таки велика кількість людей звертається за такими консультаціями у волонтерські штаби, якщо в них є присутні медичні працівники. Значною мірою це пов'язано із тим, що на тимчасово окупованих територіях лікарняні заклади не працюють, а до закладів охорони здоров'я переселенець ще на прикріпленій (не підписав декларацію) [2].

Для осіб, які зазнали шкоди здоров'ю у наслідок бойових дій та потребують медичної допомоги і при цьому знаходяться у безпосередній близькості від зони бойових дій, в нашій країні стрімко розвиваються такі форми медичного волонтерства як:

— клініки охорони здоров'я, які надають первинну медичну допомогу людям, які були вигнані через конфлікт і покинули свої домівки. Клініки схожі на "лікарню загальної практики на колесах", у якій працюють лікар загальної практики, медсестра та консультант;

— хірургічні польові госпіталі, у яких працюють хірурги, які спеціалізуються на лікуванні поранених на війні та реконструкції кінцівок. Наприклад, було встановлено такий госпіталь в кінотеатрі, який був зруйнований артобстрілом;

— тренування з метою недопущення масових жертв при застосуванні хімічної, біологічної, ядерної зброї. Це тренування для великої кількості осіб медичного персоналу, які першими повинні відреагувати при застосу-

ванні відповідної зброї та у відповідь на термінові запити лікарень з цього приводу;

— хірургічна підтримка волонтерами в період задоволення гострого попиту на спеціалізовану хірургію для людей, які отримали поранення на передовій, зокрема поранення на війні, а також реконструкцію кінцівок і обличчя. На теперішній час міжнародні організації спрямовують в Україну хірургів-волонтерів, які працюють разом з українськими медиками в лікарнях по всій Східній Україні;

— постачання медичного приладдя та обладнання, включаючи аптечки першої допомоги, хірургічне обладнання, набори для невідкладної допомоги (які розраховані на 10 000 осіб і заповнюють медичні прогалини відразу після надзвичайної ситуації), пристрої зовнішньої фіксації для лікування відкритих ран, спричинених вогнепальними пораненнями та вибухами[3].

В сучасних умовах існують можливості для роботи різних груп волонтерів за кордоном, включаючи сім'ї, молодь, жінки, студенти старших курсів медичних університетів. Лікарі, медсестри, практикуючі лікарі, стоматологи, терапевти, помічники лікарів і медичні техніки потрібні для задоволення величезних потреб людей, які обслуговуються під час волонтерських заходів в Україні. Особи з будь-якою медичною кваліфікацією будуть затребувані в зоні бойових дій та на територіях, що знаходяться поряд з нею. До таких груп відносяться як початківці медичні професіонали, які прагнуть попрацювати в галузі медицини, зрілі та молоді дорослі люди (будь-яка молода людина коледжу або старшого віку) які мають навички медичної роботи, представники релігійних організацій.

Основними вимогами до участі різних груп фахівців у волонтерських медичних програмах наступні:

- 1) Мати медичну /клінічну освіту або бути зарахованим на медичне навчання; клінічний досвід не є обов'язковим;
- 2) Бути віком від 18 років (у деяких випадках допускається навіть 17 років);
- 3) Бути зацікавленим у навчанні та відкритий для роботи в групі, допомагаючи та дотримуючись інструкцій професіоналів;
- 4) Бути ентузіазмом і адаптивною особистістю.
- 5) Бути культурно чутливим та толерантним;
- 6) Здатність говорити іншими мовами є бонусом, тому що незалежно від освітньої компетенції, волонтери можуть виступати в якості перекладача[4].

Необхідно визначити, що медичне волонтерство найбільш активно розвивається в таких сферах охорони здоров'я як: соціальна інклюзія, невідкладна лікарняна допомога, психічне здоров'я, паліативна допомога, догляд вдома, будинки для людей похилого віку, та громадське здоров'я в цілому. В Україні на теперішній час медичне волонтерство щільно пов'язано з бойовими діями.

ВИСНОВКИ

Медичне волонтерство активно розвивається у військовий час. Крім безпосередньої діяльності в зоні бойових дій, медичні волонтери в Україні активно співпрацюють із територіальними центрами соціального обслуговування самотніх громадян та людей похилого віку. Однак, основна діяльність волонтерів в Україні пов'яза-

на із допомогою бійцям ВСУ та мирним громадянам, що постраждали внаслідок бойових дій. Найбільш поширеними видами медичної волонтерської діяльності для цивільного населення на теперішній час є: допомога в гуманітарних штабах; навчання для людей; допомога в центрах для переселенців; допомога для евакуйованих. Не всі переселенці мають намір проживати в спеціальних Центрах; безкоштовні медичні консультації.

Для бійців ВСУ, що отримали поранення, осіб, які зазнали шкоди здоров'ю у наслідок бойових дій та потребують медичної допомоги і при цьому знаходяться у безпосередній близькості від зони бойових дій, в нашій країні стрімко розвиваються такі форми медичного волонтерства як: клініки охорони здоров'я, які надають первинну медичну допомогу людям, які були вигнані через конфлікт і покинули свої домівки; хірургічні польові госпіталі, у яких працюють хірурги, які спеціалізуються на лікуванні поранених на війні та реконструкції кінцівок; тренування з метою недопущення масових жертв при застосуванні хімічної, біологічної, ядерної зброї; хірургічна підтримка волонтерами в період задоволення гострого попиту на спеціалізовану хірургію для людей, які отримали поранення на передовій; постачання медичного приладдя та обладнання в зону бойових дій та на територіях, що до них прилягають.

Література:

1. Горінов П., Драпушко Р. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження: монографія Київ: Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с.
2. Як можуть допомагати люди з медичною освітою? URL: <https://platforma.volunteer.country/posts/yak-mozhut-dopomahaty-liudy-z-medychnoiu-osvitoiu> (дата звернення: 10.09.2023 р.).
3. UK-Med. Our Work in Ukraine. URL: https://www.uk-med.org/ukraine?gclid=Cj0KCQjwz8emBhDrARIsANNJjS4BpJt8S0Em5GQFTThA224Tc-IGP7WKprYs0JCgELLt4Dgs4zZ1DeFUaAjiREALw_wcB (дата звернення: 10.09.2023 р.).
4. Humanity & Health Foundation. Офіційний сайт. URL: <https://www.humanitynhealth.org/project/medical-mission/> (дата звернення: 10.06.2023 р.).
5. Igor Sazonets, Oleh Vivsyannyk, Olena Babiak, Olena Khanina, Petro Fesianov. (2023). Institutional tools for the development of volunteering. Revista Conhecimento & Diversidade. v. 15 n. 37. (Web of Science).
6. Тесленко Т.В., Сазонець І.Л. Феномен волонтерства в Україні та вплив на його розвиток міжнародних організацій. Теоретико-прикладні аспекти розвитку індустрії гостинності, туризму, виробництва в умовах міжнародної економічної інтеграції. матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф., матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 20 трав. 2021 р. Дніпро: ДГУ, 2021. С. 63—66.
7. Тохтарова І.М. Волонтерський рух в Україні: шляхи до розвитку громадянського суспільства як сфери соціальних відносин. Теорія і практика державного управління і місцевого самоврядування. 2014. № 2. С. 156—161.
8. Ханіна О.І. Становлення та складові державного регулювання волонтерської діяльності в Україні Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 24. С. 188—194.

9. Ханіна О.І. Принципи та систематизація волонтерства і його вплив на функціонування держави в умовах воєнного стану. Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 23. С. 138 — 144.

10. Ханіна О.І. Визначення мотивів волонтерської діяльності та необхідність її інституційного оформлення. Державне управління: удосконалення та розвиток. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/2665/2701> (дата звернення: 23. 12. 2023 р.).

References:

1. Horinov, P. and Drapushko, R. (2022), Volonters'ka diial'nist' v Ukraini: sotsial'no-pravove doslidzhennia [Volunteer activity in Ukraine: socio-legal study], Derzhavnyj instytut simejnoi ta molodizhnoi polityky, Kyiv, Ukraine.
2. Volunteer Platform (2023), "How can people with medical education help?", available at: <https://platforma.volunteer.country/posts/yak-mozhut-dopomahaty-liudy-z-medychnoiu-osvitoiu> (Accessed 10.09.2023).
3. UK-Med (2023), "Our Work in Ukraine", available at: https://www.uk-med.org/ukraine?gclid=Cj0KCQjwz8emBhDrARIsANNJjS4BpJt8S0Em5GQFTThA224Tc-IGP7WKprYs0JCgELLt4Dgs4zZ1DeFUaAjiREALw_wcB (Accessed 10.09.2023).
4. Humanity & Health Foundation (2023), available at: <https://www.humanitynhealth.org/project/medical-mission/> (Accessed 10.06.2023).
5. Sazonets, I. Vivsyannyk, O. Babiak, O. Khanina, O. and Fesianov, P. (2023), "Institutional tools for the development of volunteering", Revista Conhecimento & Diversidade, vol. 15, no. 37.
6. Teslenko, T.V. and Sazonets, I.L. (2021), "The phenomenon of volunteering in Ukraine and its influence on the development of international organizations", Teoretyko-prykladni aspekty rozvytku industrii hostynnosti, turyzmu, vyrobnytstva v umovakh mizhnarodnoi ekonomichnoi intehratsii. materialy Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii [Theoretical and applied aspects of the development of the hospitality industry, tourism, production in the conditions of international economic integration. Materials of the International Scientific and Practical Conference], DHU, Dnipro, Ukraine, pp. 63—66.
7. Tokhtarova, I.M. (2014). "Volunteer movement in Ukraine: The way to development of civil society as a sphere of social relations", Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia i mistsevoho samovriaduvannia, vol. 2, pp. 156—161.
8. Khanina, O.I. (2023), "Establishment and components of state regulation of volunteer activities in Ukraine", Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 24, pp. 188—194.
9. Khanina, O.I. (2023), "The principles and systematisation of volunteering and its impact on the functioning of the state under the conditions of marital state", Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 23, pp. 138—144.
10. Khanina, O.I. (2023), "Determining the motives of volunteer activity and the need for its institutional formation", Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok, vol. 12, available at: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/2665/2701> (Accessed 23. 12. 2023).

Стаття надійшла до редакції 10.01.2024 р.